

تحلیل نقش گردشگری بر ارتقای دانش و آگاهی‌های زیست‌محیطی روستاییان (مطالعه موردی: محور توریستی صور- توتاخانه)

علیرضا سلیمانی - استادیار گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران
علی مجنونى توتاخانه- مدرس گروه مهندسی معماری دانشگاه بناب، بناب، ایران
احمد آفتاب* - دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، مدرس دانشگاه ارومیه، ارومیه، ایران

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۷/۰۲/۲۶

تاریخ دریافت: ۱۳۹۵/۱۲/۰۳

چکیده

امروزه گردشگری و از جمله گردشگری روستایی به دلیل کارکردهای متنوع خود، وظایف چندگانه را پذیرفته است. یکی از وظایف مهم و توسعه گردشگری روستایی، ارتقای سطح مهارت و آگاهی‌های زیست محیطی روستاییان در زمینه‌ی حفظ و حراست از سرمایه‌های محیطی می‌باشد. هدف این مقاله بررسی اثرات گردشگری در ارتقای دانش و آگاهی زیست محیطی روستاییان در روستاهای توریستی صور و توتاخانه شهرستان بناب است. تحقیق از لحاظ هدف، توسعه‌ای، از لحاظ ماهیت، توصیفی و نیز از نوع علی- مقایسه‌ای و تحلیلی است. جامعه آماری تحقیق روستاییان ساکن در روستاهای توریستی صور و توتاخانه می‌باشد. با استفاده از روش نمونه‌گیری تصادفی ساده و بر اساس فرمول کوکران، تعداد نمونه تحقیق ۲۳۴ نفر به دست آمد؛ از سویی برای برابری در آزمون، ۲۳۴ از روستاییان ساکن در بدون گردشگرپذیر (روستاهای آلقو و روشت کوچک) که نسبت به بقیه روستاهای از نظر ویژگی‌های اجتماعی و محیطی شباهت بیشتری به روستاهای صور و توتاخانه داشتند به عنوان گروه شاهد انتخاب شدند. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از آزمون آماری کولموگروف اسمیرنوف، آزمون t مستقل و تحلیل همبستگی پیرسون استفاده شده است. روایی صوری پرسش‌نامه توسط متخصصان مورد تأیید قرار گرفت. با استفاده از فرمول ویژه کرونباخ آلفا در نرم‌افزار SPSS، پایایی پرسش‌نامه تحقیق ۰/۸۹+ به دست آمد. نتایج یافته‌های پژوهش در ارتباط با آگاهی‌های زیست محیطی دو گروه نشان می‌دهد که بین متغیرهای حفاظت از پوشش گیاهی و جانوری، حفاظت از خاک، عدم آلودگی صوتی، عدم رهاسازی زباله و پسماند در طبیعت، ضرورت کاهش تولید سوخت‌های فسیلی، ضرورت دفن اصولی زباله‌ها و عدم استفاده از زباله‌های تجدیدناپذیر با متغیر وابسته (گردشگری) رابطه معنی‌داری وجود دارد. درنهایت، با توجه به نتیجه پژوهش در زمینه اثرات مثبت و سازنده گردشگری بر ارتقای آگاهی‌های زیست محیطی، پیشنهادهای کاربردی در زمینه‌ی استفاده هرچه بهتر از قابلیت‌های صنعت گردشگری در جهت افزایش آگاهی‌های زیست محیطی روستاییان ارائه شده است.

واژه‌های کلیدی: گردشگری، آگاهی زیست محیطی، توسعه روستایی، محور توریستی صور- توتاخانه، شهرستان بناب

نحوه استناد به مقاله:

سلیمانی، علیرضا، مجنونى توتاخانه، علی، آفتاب، احمد. (۱۳۹۸). تحلیل نقش گردشگری بر ارتقای دانش و آگاهی‌های زیست‌محیطی روستاییان (مطالعه موردی: محور توریستی صور- توتاخانه). *مطالعات برنامه‌ریزی سکونتگاه‌های انسانی*، ۱۴(۱)، ۲۳۷-۲۱۹.

http://jshsp.iaurasht.ac.ir/article_665130.html

مقدمه

فعالیت‌های مختلف اقتصادی و صنعتی همراه با رشد فزاینده جمعیت و نیز عدم توجه در استفاده بهینه از منابع طبیعی موجود موجب برهم خوردن تعادل محیط‌زیست مناطق شهری و روستایی گردیده است (Schmitz et al., 2014: 72). در این ارتباط، تغییر نامناسب کاربری زمین، تولید آلودگی‌ها، تخریب منابع طبیعی از جمله مشکلات جدی عدم تعادل محیط‌زیست مناطق مختلف جهان به شمار می‌آید (Brian, 2006: 48). این مشکلات گویای این واقعیت است که محیط‌زیست طبیعی جهان توان اکولوژیکی محدودی برای استفاده انسان از آن دارد (Uddin et al., 2007: 2088). در این ارتباط بررسی ادبیات توسعه پایدار نشان می‌دهد محیط را نمی‌توان به حال خود رها کرد و انسان‌ها نه تنها در برابر یکدیگر بلکه در برابر محیط خود نیز مسئول‌اند؛ و اگر به محیط آسیب نرسد مدت‌های طولانی پایدار خواهد بود (Shah, 2005: 71). آنچه که در زمینه تغییرات محیطی اعم از تغییرات مثبت و یا تغییرات منفی آن آشکار است این که ارتباط انسان با محیط طبیعی در روستا، متفاوت با شهر بوده و معیشت روستاییان، در پیوند عمیقی با محیط‌زیست قرار دارد (Mozafar et al., 2009).

بررسی اسناد و مدارک نشان می‌دهد که ۷۰ درصد فقرای جهان در مناطق روستایی زندگی می‌کنند لذا این قشر فقیر فشار فزاینده‌ای بر منابع طبیعی وارد می‌آورند، که این امر در نتیجه رشد جمعیت، دسترسی محدود به زمین یا دسترسی به زمین‌هایی باکیفیت پایین و منابع اندک برای سرمایه‌گذاری و مدیریت پایدار منابع است (Kanel & Niraula, 2017: 22-23). علاوه بر این، شریفی نیا و مهدوی (۱۳۹۰) به نقل از چوکور^۱ (۲۰۰۴) عنوان نموده که این اقبال، چه به خاطر فشاری که به دولت برای برآوردن نیازهایشان می‌آورند و چه به خاطر فعالیت‌های اجتماعی و اقتصادی گسترده‌ای که بر روی زمین‌های سست و ضعیف انجام می‌دهند غالباً به نوعی به مثابه مشکل اصلی در دستیابی به توسعه پایدار به شمار می‌آیند (Sharifinia & Mahdavi, 2011: 68). گذشته از این واکاوی ادبیات برنامه‌ریزی گردشگری نیز نشان می‌دهد درباره توسعه گردشگری روستایی دیدگاه‌های متفاوتی وجود دارد. برخی آن را بخشی از بازار گردشگری می‌دانند و بعضی آن را فلسفه‌ای برای توسعه روستایی معرفی می‌کنند. دیدگاه اول گردشگری را به مثابه راهبردی برای توسعه روستایی برخی نواحی دارای قابلیت می‌داند. گردشگری در این دیدگاه دارای پیامدهای سودمندی برای روستاییان است، از جمله ایجاد اشتغال و افزایش درآمد و در واقع روشی است برای ایجاد تغییرات مثبت در توزیع بهینه درآمد در نقاط محروم و بالا بردن سطح زندگی روستاییان (Liu, 2006: 878) در دیدگاه دوم، گردشگری به مثابه سیاستی برای باز ساخت سکونتگاه‌های روستایی مورد توجه قرار می‌گیرد. در دیدگاه سوم، گردشگری روستایی به مثابه ابزاری برای توسعه پایدار و حفاظت از منابع طبیعی مطرح است؛ این دیدگاه خواهان رشد بلندمدت گردشگری بدون اثرات مخرب بر زیست‌بوم‌های طبیعی است (Rezvani & Safaei, 2005).

بررسی اسناد و مدارک نشان می‌دهد گردشگری روستایی می‌تواند تأثیرات متفاوتی در ابعاد اقتصادی (افزایش درآمد و اشتغال سودآور و رونق فعالیت‌های اقتصادی، کاهش بیکاری، فقر و نابرابری، به کارگیری بهینه منابع و امکانات موجود و...) اجتماعی (افزایش مشارکت روستاییان در فرآیند توسعه، جلوگیری از مهاجرت روستاییان به شهرها و...) و محیطی (استفاده بهینه از منابع طبیعی، حفظ محیط‌زیست و چشم‌اندازهای طبیعی نواحی روستایی و...)؛ در محیط‌های روستایی بر جای بگذارد (Eftekhari & Ghaderi, 2002; Papoli Yazdi & Saghaei, 2002; Rezvani, 2009; Azkia & Imani, 2009, Peterzelaka, 2005) متون توسعه نشان می‌دهد ارتقای آگاهی‌های زیست‌محیطی در نواحی روستایی تابعی از عوامل و پدیده‌های مختلف می‌باشد که از جمله این پدیده‌ها می‌توان به فعالیت گردشگری اشاره نمود. همچنین در این ارتباط، مطالعات بوسی^۲ (۲۰۰۸) نشان می‌دهد که با ورود گردشگران به مناطق روستایی دانش و آگاهی روستاییان بالا رفته و میزان تنش‌ها و اختلالات زیست محیطی تقلیل می‌یابد. در ارتباط با پیوند اثرات مثبت گردشگری بر ارتقای آگاهی‌های زیست محیطی کوهن^۳ (۱۹۹۹) بر این باور است که گسترش صنعت گردشگری در مناطق روستایی به حفظ منابع طبیعی پایه، افزایش آگاهی‌های زیست‌محیطی و حفظ تنوع زیستی منجر می‌شود. نهایت این که، به باور برخی از صاحب‌نظران و اندیشمندان مزایای گسترش و توسعه گردشگری در نواحی روستایی عبارت‌اند از: بهره‌گیری مناسب از منابع طبیعی، بهبود شرایط زیست محیطی، بستر و

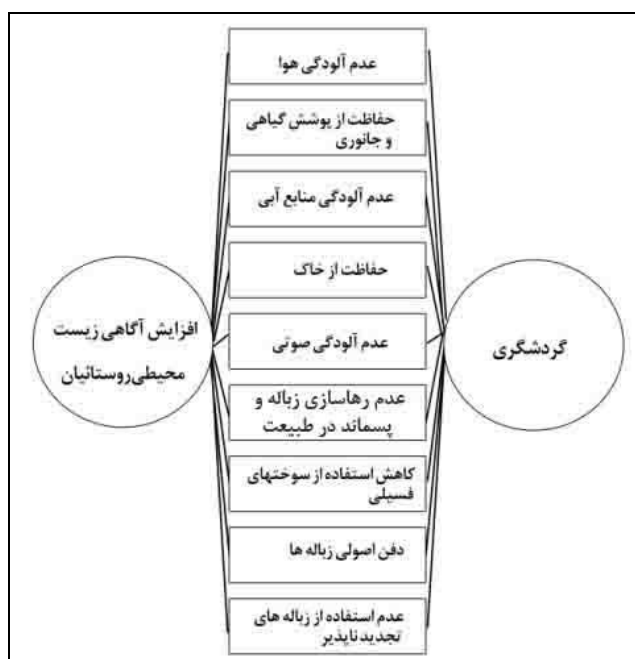
1. Chorcov
2. Busby

زمینه‌ساز توسعه پایدار روستایی (Bendek & Deszi, 2008; Busby, 2000)، بازسازی محیط‌زیست طبیعی، توانمندسازی مردم محلی، مشارکت در حفاظت از منابع فرهنگی و زیست محیطی به‌ویژه جاذبه‌های زیبا، اشتغال‌زایی، پیوند همبستگی بین جوامع محلی (Holjva, 2003: 27) ایجاد زیربناهای گردشگری مانند شبکه‌های ارتباطی، آب و برق و نظایر این‌ها، بسط بنیاد اقتصاد ناحیه‌ای، کسب درآمد، ایجاد تقاضا برای محصولات کشاورزی، (Sharply, 2002; Badri & Saghaie, 2004)، کاهش فقر، آبیاری صحیح، محقق ساختن عدالت فضایی و اشتغال‌زایی و تقویت زیرساخت آموزشی در نواحی روستایی (Heidari, 2000; Ashly, 2013; Sareban, 2013)، یکپارچه‌سازی اراضی کشاورزی، تقویت فعالیت‌های کشاورزی در کنار دامداری، شرکت در کلاس‌های ترویجی و آموزشی پیرامون حفاظت منابع طبیعی (Rokneddin Eftekhari et al., 2010; MotieLangroudi & Heidari, 2010)، ارتقای دانش و مهارت زیست محیطی، مشارکت در طرح‌های آبخیزداری، مدیریت ریسک تولید و استفاده از روش‌های بیولوژیکی در کشت و کار (Aref, 2011: 164 & Brelik, 2011: 20) شرکت در کلاس‌های آموزشی کشاورزی، ارتقای توانمندی‌های کنترل ریسک‌های محیطی، مدیریت پسماندها و کنترل سیلاب و مدیریت آب، (Biswa & Rainy, 2010: 566, Chesky, 2009: 27) حساسیت در مقابل آتش‌سوزی، حساسیت به صیانت از گونه‌های گیاهی و جانوری، توانایی بهره‌وری صحیح از آب‌و‌خاک، جلوگیری از افزایش آفات، بهبود حفاظت منابع طبیعی پایه، و اکوسیستم زراعی پایدار (Slovannia, 2008 & Su, 2011: 1441)، بهبود استانداردهای زندگی روستاییان، بهبود شبکه‌های ارتباطی، رونق بخشی به اقتصاد محلی، تثبیت جغرافیایی روستاییان در مناطق روستایی و جلوگیری از مهاجرت، تنوع سازی اقتصادی روستاها، ارتقای درآمد روستاییان و تقویت زیرساخت‌های اقتصادی، امکان جمعیت‌پذیری و بهبود زیر ساخت‌ها، حفظ محیط‌زیست روستا : (Yang & Ostling, 2004: 513). انجمن جهانی سفر و جهانگردی، با توجه ویژه به اثرات گردشگری در حفاظت از تنوع زیستی رویکرد اصلی گردشگری آبی را در موارد زیر خلاصه می‌نماید:

- گردشگری در حفاظت و پالایش منابع زمینی.
 - نقش گردشگری در جلوگیری از تخریب لایه ازون.
 - نقش گردشگری در حفاظت از منابع آبی و به‌خصوص منابع آبی تالاب‌ها.
 - نقش گردشگری در افزایش دانش و مهارت زیستی مردم
 - گردشگری و درک مشترک از تنوع فرهنگی (Goldner & Richi, 2013: 85).
- بنابراین به اعتقاد دانشمندان، صنایع توریستی در صورتی که همراه با حفاظت از پوشش‌های طبیعی، خاک و آب‌وهوا باشد از جمله سودمندترین صنایع خواهد بود. به عبارتی صنعت توریسم به‌عنوان یک صنعت پاکیزه مورد توجه قرار گرفته است. زیرا این صنعت هیچ‌گونه آلودگی برای محیط‌زیست به وجود نمی‌آورد و به‌جای کارخانه‌های آلوده‌کننده، بر پایه رستوران‌ها و هتل‌ها بنا شده است. از آن گذشته پیش‌بینی می‌شود که گردشگری در طبیعت، بخش اعظم بازار گردشگری مهر و موم‌های آینده را به خود اختصاص دهد. در واقع این نوع گردشگری، جهت ارتقای پیشرفت اقتصادی هر کشور، مردم بومی منطقه و حفظ ارزش‌های طبیعی، زیست محیطی و فرهنگی مناطق گردشگری، مناسب تشخیص داده شده است. به همین لحاظ توسعه این بخش جزء اهداف اصلی صنعت گردشگری در نظر گرفته می‌شود (Hoseini & Houshiarkhah, 2005: 104). همچنین صنعت جهانگردی قادر است کانون توجه را به مسائل مهم زیست محیطی معطوف کند و پایه‌گذار طرح‌هایی باشد که موجب حفظ و حراست از محیط‌زیست می‌شود. به عنوان مثال: جهانگردی می‌تواند توجه عموم را به مسئله تنوع گونه‌های حیوانات و گیاهان بسیاری که در خطر انقراض هستند جلب کند (Rahbari, 2005: 175). بنابراین می‌توان بیان داشت که آگاهی زیست محیطی عبارت است از دانش و شناخت افراد نسبت به محیط‌زیست پیرامونی خود و همچنین حضور آگاهانه، داوطلبانه، متعهدانه فرد در جهت حفظ و نگهداری از محیط‌زیست (Zsoka et al., 2013: 127). به عبارتی آگاهی زیست محیطی به معنی تلاش آگاهانه افراد از آسیب‌های و چالش‌های تهدیدکننده محیط‌زیست است که شامل تهدیدهای پیش روی آب، هوا و زمین است (Esa, 2010: 41-42). در این معنا، دانش محیط زیستی مسئولیت افراد را در ارتباط با مؤلفه‌هایی مانند عدم استفاده از زباله‌های مخرب محیط‌زیست، عدم قطع پوشش درختی و آسیب نرساندن به زندگی جانوری و... است (Bas, 2010: 55). بر اساس تعریف دیگر، آگاهی زیست محیطی عبارت است از استعداد و قابلیت انسان در استفاده از محیط‌زیست بدون آسیب رساندن به اجزای آن است که اشاره به نگرش سیستمی افراد، مسئولیت‌شناسی، فرهنگ اجتماعی و مسئله یابی فرد دارد (Aminrad et al., 2013: 1329).

مطالعات متعددی در جهان و ایران پیرامون نقش گردشگری در ارتقای آگاهی‌های زیست محیطی روستاییان و توسعه روستایی انجام شده که در زیر به چند مورد از آن‌ها اشاره می‌شود. اکبریان رونیزی (۱۳۹۲)، در پژوهشی با عنوان "بررسی رابطه توسعه گردشگری و سرمایه محیطی در نواحی روستایی، مطالعه موردی: دهستان سولقان، شهرستان تهران" نشان داد که رابطه مستقیم و معناداری بین توسعه گردشگری و سرمایه محیطی وجود دارد. حسونند و حسونند (۱۳۹۰) در تحقیقی با عنوان "امکان‌سنجی گردشگری روستایی و آثار آن بر توسعه روستایی، بررسی موردی منطقه کهمان در شهرستان سلسله" دریافتند که توسعه گردشگری به لحاظ اجتماعی، اقتصادی و زیست محیطی دارای تأثیراتی بر تغییر نوع استفاده از منابع محیطی، نوع ابزار مورد استفاده، الگوی مصرف غذا و بهبود وضعیت آموزش زیست محیطی داشته است. نتایج مطالعات حیدری ساربان (۱۳۹۵)، در تحقیقی با عنوان "بررسی اثرات گردشگری در ارتقای توانمندی‌های اجتماعی و روان‌شناختی روستاییان، مطالعه موردی: شهرستان مشکین‌شهر" نشان داد که بین توسعه گردشگری و افزایش توانمندی روان‌شناختی روستاییان در زمینه‌های گوناگون و از جمله در ابعاد محیطی توانمندی زیست‌محیطی ارتباط مثبت و معنی‌داری وجود داشته است. اکبریان رونیزی (۱۳۹۲)، در پژوهشی با عنوان "بررسی رابطه توسعه گردشگری و سرمایه اجتماعی و اقتصادی در نواحی روستایی، مطالعه موردی: دهستان سولقان، شهرستان تهران" نشان داد که رابطه مستقیم و معناداری بین توسعه گردشگری و سرمایه اجتماعی وجود دارد. حسونند و حسونند (۱۳۹۰) در تحقیقی با عنوان "امکان‌سنجی گردشگری روستایی و آثار آن بر توسعه روستایی، بررسی موردی منطقه کهمان در شهرستان سلسله" دریافتند که توسعه گردشگری به لحاظ اجتماعی تأثیر بسیار اندکی بر تغییر نوع لباس، نوع مراسم، الگوی مصرف غذا و بهبود وضعیت آموزش داشته، اما تا حد زیادی موجب گسترش روابط بیرونی روستا با نواحی هم‌جوار و افزایش بی‌هنجاری شده است. چوی و سیراکایا^۱ (۲۰۰۹) تناوب زراعی، استفاده از وارپته‌های محلی و بومی و حفاظت از منابع آب و خاک را ناشی از ارتقای آگاهی‌های زیست‌محیطی توسعه و گسترش گردشگری در مناطق روستایی می‌داند. دویم^۲ (۲۰۱۳) بر این عقیده است که توسعه و گسترش صنعت گردشگری به ارتقای گاهی‌های زیست‌محیطی در مناطق روستایی با آتش‌زدن جنگل‌ها، مدیریت ریسک، حفظ حاصل‌خیزی خاک و دانش کافی پیرامون فعالیت کشاورزی منجر می‌شود. کو^۳ (۲۰۱۲) مشارکت در طرح‌های آبخیزداری، حساسیت به فرسایش خاک، اجتناب از دیم‌کاری غیرمجاز در شیب‌های بالا، مصرف متعادل سموم و کودهای شیمیایی، وارپته‌های اصلاح شده و رواج کشاورزی ارگانیک در مناطق روستایی را از اثرات توسعه گردشگری در مناطق روستایی می‌داند. روگرسون^۴ (۲۰۱۳) در پژوهشی با عنوان "گردشگری مزرعه محور و توانمندی محیطی در اجتماعات روستایی آفریقا" عنوان داشته است که از مهم‌ترین اثرات توسعه گردشگری در زمینه‌ی محیط‌زیست که با مدیریت اصولی قابل دستیابی است عبارت‌اند از حفاظت از تنوع پوشش گیاهی و جانوری، جمع‌آوری و دفن اصولی و بهداشتی زباله‌ها، استفاده از منابع تجدیدپذیر به جای منابع تجدیدناپذیر و ... است. نهایت چارچوب نظری تحقیق با توجه به مرور ادبیات و پیش‌نگاشته‌های موضوع و بر اساس اهداف پژوهش، که بیانگر ابعاد توانمندی زیست‌محیطی روستاییان در روستاهای مقصد گردشگری بوده است، در شکل (۱) ارائه شده است.

1. Choi & Sirakaia
2. Duim
3. Ko
4. Rogerson

شکل ۱. مدل مفهومی پژوهش

امروزه نتایج بررسی‌های صورت گرفته در بیشتر کشورهای جهان نشان داده است که گردشگری و به ویژه گردشگری روستایی پیامدهای مثبتی را به دنبال دارد که در صورت برنامه‌ریزی و نظارت دقیق، می‌تواند اثرات بسیار مثبت و سازنده را در توسعه همه جانبه روستایی بر جای می‌گذارد. گردشگری روستایی بر سه بعد اقتصادی، محیطی و اجتماعی- فرهنگی تاثیر دارد. اثرات زیست محیطی گردشگری روستایی دارای ابعاد مختلف بوده که متأثر از انواع متغیرهای اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و سیاسی نشأت می‌گیرد. از نظر یانگ و همکاران (۲۰۱۰) توسعه گردشگری روستایی از طریق کارآفرینی برای جوانان و زنان روستایی، توسعه مراکز اشتغال کوچک و ایجاد شغل‌های متعدد و جلوگیری از مهاجرت زمینه را برای حفاظت از میراث محیطی فراهم می‌سازد (Yang et al., 2010: 377). از نظر کامپولا (۲۰۱۴) گردشگری روستایی از طریق فراهم‌سازی زمینه‌های مشارکت افراد محلی در مدیریت و برنامه‌ریزی‌ها و نیز جلب مشارکت آنان در توسعه اقتصاد ملی با پتانسیل حفظ و حمایت از منابع طبیعی و محیط زیست و تزریق سرمایه به روستا و کاهش فقر با ایجاد یک کانال جهت ارزش افزوده محصولات محلی، رشد و حفظ صنایع دستی و خارج شدن از اقتصاد تک بعدی روستا و افزایش و تغییر شکل منابع در معرض خطر به سمت منابع پربازده و همراه با سودمندی و توزیع درآمد منجر به حساسیت آنان در حفاظت از ارزش‌های زیست محیطی می‌شود (Komppula, 2014: 365-366). علاوه بر این در روستاهای گردشگرپذیر به دلیل ارتباطات بیشتر روستاییان با سایر جوامع و فرهنگ‌های متنوع و ارتقاء سطح فرهنگ مردم محلی، حفظ و تداوم ارزش‌های فرهنگی و شناساندن هویت محلی، افزایش سرمایه اجتماعی و رفاه جوامع محلی میزان وابستگی آنان به زمین و در نهایت میزان بهره‌برداری روستاییان از منابع زمینی کاهش یافته و زمینه برای حفاظت از میراث محیطی بیشتر مهیا می‌شود (Su, 2011: 1440)، لذا ارتقای آگاهی‌های زیست محیطی روستاییان و همچنین استفاده از ابزارها و سیاست‌های آگاهی بخش همچون رونق گردشگری در جهت برطرف کردن تنش‌های زیست محیطی بسیار بااهمیت است (Wenheng & Shuwen, 2012: 122).

شهرستان بناب با ۲۸ روستا دارای منابع گردشگری روستایی بسیار غنی است. از بین ۲۸ روستای شهرستان بناب روستاهای توریستی صورت و توتاخانه در مجموع دارای بیش از ۲۰ جاذبه طبیعی و انسانی گردشگرپذیر می‌باشد. وجود این تعداد از جاذبه‌ها منجر به مراجعه تعداد زیادی از گردشگران به خصوص از مناطق شهری و از جمله شهرهای تبریز، ارومیه، بناب، مراغه و... به این روستاها شده است. مراجعه تعداد زیادی از گردشگران در طی چندسال اخیر منجر به تغییرات فرهنگی و اجتماعی اعم از تغییر در میزان دانش و آگاهی ساکنین این دو روستا در مورد انواع مسائل اجتماعی، اقتصادی و زیست محیطی شده است. از جمله این موارد می‌توان به حساسیت‌های هردو گروه روستاییان و گردشگران در مورد حفاظت از منابع طبیعی اشاره کرد که نیازمند بررسی

دقیق به منظور پی بردن به ابعاد اثرات گردشگری در ارتقای آگاهی روستاییان در مورد حفاظت از منابع محیطی است. از طرفی در ایران تاکنون مطالعه خاصی در خصوص نقش گردشگری در ارتقای آگاهی‌های زیست محیطی صورت نگرفته به همین خاطر مقاله حاضر در راستای تبیین نقش گردشگری بر ارتقای آگاهی‌های زیست محیطی روستاییان در محور توریستی صور - توتخانه در شهرستان بناب می‌باشد. بنابراین سؤال اصلی که در این پژوهش مورد کنکاش قرار گرفته است عبارت است از این که آیا بین توسعه گردشگری و ارتقای دانش و آگاهی‌های زیست محیطی روستاییان ارتباط وجود دارد؟

روش پژوهش

پژوهش حاضر باهدف کلی بررسی نقش گردشگری بر میزان دانش و آگاهی‌های زیست محیطی روستاییان انجام شده و از نوع توصیفی و تحلیلی است این تحقیق از لحاظ هدف، توسعه‌ای، و از لحاظ ماهیت، توصیفی و پیمایشی و نیز از نوع علی-مقایسه‌ای و تحلیلی است. واحد تحلیل این پژوهش فرد و افراد بالای ۱۵ سال است. جامعه آماری تحقیق شامل کلیه روستاییان ساکن در محور توریستی صور- توتخانه بوده که شامل دو روستا به نام‌های صور و توتخانه است. این دو روستا تنهای روستاهای گردشگری شهرستان بناب هستند، روستای صور جزو روستاهای نمونه گردشگری بوده که بر اساس قانون مدیریت آن بر عهده سازمان میراث فرهنگی است. روستای توریستی توتخانه نیز جزو روستاهای هدف گردشگری است که مدیریت آن بر عهده بنیاد مسکن انقلاب اسلامی است. مجموع کل ساکنین بالای ۱۵ سال این دو روستا ۵۹۸ نفر بالای است. از این تعداد با استفاده از روش نمونه‌گیری تصادفی ساده و بر اساس فرمول کوکران، تعداد نمونه مناسب برای این تحقیق ۲۳۴ نفر (افراد بالای ۱۵ سال) بدست آمد؛ از سویی، برای برابری در آزمون و نتیجه، ۲۳۴ از افراد بالای ۱۵ سال ساکن در روستاهای فاقد گردشگری آقو و روش کوچک به عنوان گروه شاهد انتخاب شدند. علت انتخاب دو روستای آقو و روش کوچک به عنوان گروه شاهد به این دلیل بوده که اولاً از نظر مسافت نزدیک‌ترین روستاها به دو روستاهای توریستی مورد مطالعه این پژوهش بوده و دوماً از نظر ویژگی‌های جمعیتی مانند جمعیت ساکن نیز تعداد افراد آن‌ها هم‌اندازه دو روستای صور و توتخانه است که پیاده سازی فرآیند مدل کوکران برای انتخاب حجم نمونه نتایج مشابه نتایج انتخاب حجم نمونه از روستاهای توریستی به دست می‌داد. فرآیند محاسبه حجم نمونه با استفاده از فرمول کوکران به صورت زیر بوده است.

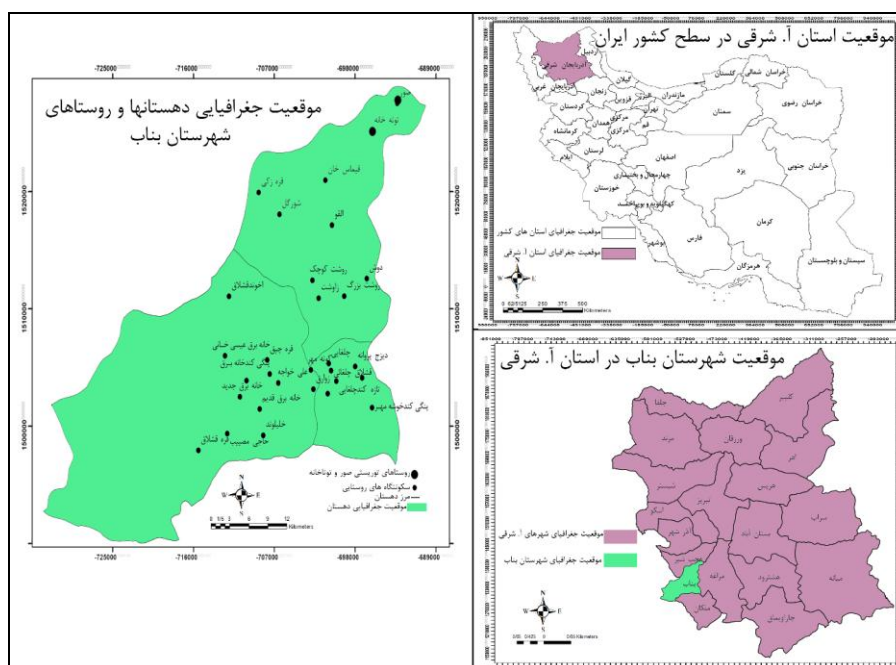
درجه اطمینان یا دقت احتمالی مطلوب این تحقیق به روش پیمایشی با استفاده از پرسش‌نامه انجام گردیده است. ابزار اندازه‌گیری پرسش‌نامه محقق ساخته می‌باشد. روایی صوری پرسش‌نامه توسط پانل متخصصان (اساتید دانشگاهی و کارشناسان) بدین منظور پرسش‌نامه در اختیار ۱۰ تن از اساتید گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری و روستایی دانشگاه‌های تبریز، ارومیه، محقق اردبیلی و دانشگاه آزاد بناب و ۱۵ تن از کارشناسان سازمان میراث فرهنگی، بنیاد مسکن انقلاب اسلامی و اداره محیط زیست شهرستان بناب قرار گرفته و روایی پرسش‌نامه مورد تایید قرار گرفت. مطالعه راهنما در منطقه مشابه جامعه آماری با تعداد ۳۰ پرسش‌نامه صورت گرفته و با داده‌های کسب‌شده و استفاده از فرمول ویژه کرونباخ آلفا در نرم‌افزار SPSS، پایایی پرسش‌نامه تحقیق ۰/۸۹ به دست آمد. در ارتباط با پایایی بخش‌های مختلف پرسش‌نامه، نتایج ضریب آلفای کرونباخ برای تک‌تک متغیرهای تحقیق از جمله: عدم آلودگی هوا (۰/۸۴)، حفاظت از پوشش گیاهی و جانوری (۰/۷۲)، عدم آلودگی آب (۰/۷۱)، حفاظت از خاک (۰/۷۸)، عدم آلودگی صوتی (۰/۷۳)، رهاسازی زباله‌ها در طبیعت (۰/۸۲)، کاهش استفاده از سوخت‌های فسیلی (۰/۸۱)، دفن اصولی زباله‌ها (۰/۸۸) و عدم استفاده از زباله‌های تجدیدناپذیر (۰/۸۲). هم‌چنین از طریق ابزار پرسش‌نامه، متغیرهای تحقیق حاضر به کمک ۸۷ سؤال بسته مورد سنجش قرار گرفت و برای امتیازدهی آن از طیف پنج‌قسمتی لیکرت استفاده گردید. در مرحله امتیازدهی=۵ کاملاً موافقم، ۴=موافقم، ۳= نظری ندارم، ۲= مخالفم و ۱= کاملاً مخالفم بوده است. در نهایت مطابق جدول (۱) در زمینه آگاهی‌های زیست محیطی روستاییان، ۵۳ شاخص مرتبط با متغیرهای زیست محیطی انتخاب شده است. با توجه به اینکه روستاهای صور و توتخانه روستاهای دورافتاده بوده و بیشتر ساکنین این دو روستا بی سواد یا کم سواد هستند، بنابراین پرسش‌نامه‌ها با حضور پژوهشگران و راهنمایی آن‌ها و بدون دخالت در نظرات روستاییان جمع‌آوری گردید.

جدول ۱. متغیرهای پژوهش

متغیر	شاخص	مآخذ
آلودگی هوا	آتش زدن درختان، آتش زدن مراتع استفاده از وسایط نقلیه موتوری، سوخت فسیلی خانه، گردوخاک، استفاده از سموم کشاورزی، رها سازی زباله و مواد پوسیدنی	(Saldiva, et al., 1995)
حفاظت از پوشش گیاهی و جانوری	حفاظت از درختان کوهی، حفاظت از درختان مزارع و باغات، حفاظت از فضای سبز، حفاظت از مراتع، حفاظت از مناظر و چشم اندازها، حفاظت از حیوانات وحشی، حفاظت از حیوانات اهلی	(Bai et al., 2011; Rogers et al., 2016)
آلودگی آب	منابع آبی شرب، منابع آب قنات و چاه، منابع آب چشمه، بهره برداری اصولی از منابع آبی، حفظ بهداشت و سلامت آب، ذخیره سازی آب، اجرای طرح های آبخیزداری	(Schwarzenbach et al., 2010)
حفاظت از خاک	جلوگیری از تخریب و فرسایش خاک، کشت اصولی، مشارکت در طرح‌های بیابان‌زایی، مشارکت در طرح‌های احیای خاک، پایش کیفیت خاک	(Barth & Hermite, 2012)
آلودگی صوتی	آلودگی ناشی از تردد وسائط نقلیه، آلودگی ناشی از حضور گردشگران، آلودگی ناشی از استفاده از ابزارآلات تولید کننده صدا ناهنجار، استفاده از موسیقی ناهنجار، آلودگی ناشی از ساخت و ساز	(Kryter, 2013)
عدم رها سازی زباله و پسماند در طبیعت	رها سازی زباله‌های تجدیدپذیر، رها سازی زباله‌های پلاستیکی و تجدیدناپذیر، رها سازی زباله‌های عفونی، حمل زباله توسط حیوانات موزی، تعبیه نکردن سطل زباله در محل، عدم رها سازی نخاله‌های ساختمانی در محیط	(Yanand Chen, 2015)
استفاده از سوخت‌های فسیلی و تجدیدناپذیر	استفاده از سوخت فسیلی برای گرمایش منزل، استفاده از سوخت فسیلی برای پخت و پز، مصرف سوخت فسیلی ناشی از تردد وسائط نقلیه، استفاده از انرژی خورشید	(Apergis & Payne, 2012)
دفن اصولی زباله‌ها	تفکیک زباله در محل، استفاده از ادوات انتقال و دفن بهداشتی زباله، دفن اصولی زباله، جمع آوری و انتقال زباله‌های سطح روستا، تفکیک زباله‌های سمی، جلوگیری از تلتبار زباله‌ها، جلوگیری از نفوذ شیرابه زباله به آب سفرهای زیرزمینی	(Nundy et al., 2011)
بازیافت زباله	اصلاح الگوی مصرف و تولید زباله، تفکیک زباله‌های بازیافتی، تبدیل زباله به ارزش افزوده، تفکیک زباله تر و خشک، کاهش استفاده از مواد پلاستیکی، مشارکت در دوره‌های بازیافت و تفکیک زباله	(Gao et al., 2004)

قلمرو جغرافیایی پژوهش

محدوده توریستی صور- توتاخانه شامل روستاهای صور و توتاخانه، جزء شهرستان بناب، بخش مرکزی و دهستان بناجوی شمالی در استان آذربایجان شرقی واقع شده است. این محدوده از شمال به دامنه جنوبی سه‌پند و به روستای آلقو و از سمت غرب با روستاهای شهرستان عجب شیر در منطقه توریستی قلعه چایی هم‌جوار است. فاصله این منطقه با مرکز شهرستان ۲۳ کیلومتر است (شکل ۲).

شکل ۲. موقعیت جغرافیایی محدوده توریستی صور- توتاخانه

از نظر موقعیت طبیعی نیز محدوده توریستی صور- توتاخانه در یک وضعیت کوهستانی و دره‌ای تنگ پای کوهی قرار گرفته و این توپوگرافی منجر به احداث ساختمان‌ها به صورت پلکانی، طبیعت بکر و دست‌نخورده، غارهای باستانی و طبیعی و غیره در هر دو

روستا شده است. متوسط ارتفاع این محدوده ارتفاع از سطح آب‌های آزاد برابر با ۲۶۸۹ متر بوده است. ارتفاع زیاد منطقه منجر به شکل‌گیری زمستان‌های سرد و پوشیده از برف و تابستان‌های ملایم و خنک است. در مجموع این روستا دارای ۱۳ جاذبه گردشگری شناخته شده است. براساس اطلاعات سازمان میراث فرهنگی و بنیاد مسکن انقلاب اسلامی این محدوده (شامل روستاهای صور و توتاخانه) دارای بیش از ۲۳ جاذبه شناخته شده طبیعی و انسانی هستند (طرح هادی روستای صور، ۱۳۹۲ و طرح هادی روستای توتاخانه، ۱۳۹۰).

یافته‌ها و بحث

یافته‌های توصیفی

بر اساس نتایج حاصل از یافته‌های پژوهش ۶۱ درصد افراد پرسش‌شونده را مردان و ۳۹ درصد را زنان تشکیل داده‌اند. همین نتایج در مورد روستاهای فاقد گردشگری نیز ۶۳ درصد مرد و ۲۷ درصد زن بوده است. نتایج به‌دست‌آمده در مورد گروه‌های سنی و نوع شغل نیز متناسب با جدول (۲) بوده است.

جدول ۲. یافته‌های مربوط به گروه‌های سنی و شغلی پژوهش

گروه سنی	محدوده توریستی		روستای فاقد گردشگر	
	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی
۲۰ سال و کمتر	۴۹	۳۱	۱۵/۵	
۲۱-۳۰	۳۸	۸۲	۴۱	
۳۱-۴۰	۹۳	۴۸	۲۴	
۴۱ سال و بالاتر	۲۰	۳۹	۱۹/۵	
شغل				
کشاورز	۵	۵	۲/۵	
دامدار	۳۸	۲۴	۱۲	
خدماتی	۶۶	۵۷	۲۸/۵	
اداری	۴۷	۵۶	۲۸	
بازنشسته	۴۴	۵۸	۲۹	

همچنین نتایج تفصیلی افراد مورد مطالعه از نظر سطح سواد در جدول (۳) ارائه شده است.

جدول ۳. توزیع فراوانی سطوح مختلف سطح سواد نمونه مورد مطالعه

سطح تحصیلات	روستاهای دارای گردشگر		روستاهای فاقد گردشگر	
	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی
بی‌سواد	۵۴	۷۵	۴۰	
خواندن و نوشتن	۴۲	۲۱	۱۶/۵	
ابتدایی	۵۹	۶۱	۲۹/۵	
راهنمایی	۲۳	۲۸	۱۰/۵	
متوسطه	۱۲	۱۰	۲	
دیپلم و بالاتر	۱۰	۵	۱/۵	
جمع کل	۲۰۰	۲۰۰	۱۰۰	

نتایج حاصل از یافته‌های توصیفی در جدول (۴) نشان می‌دهد در رابطه با متغیر عدم آلودگی هوا و در گروه روستاهای گردشگر

پذیر ۱۸/۵ پاسخ‌گویان گزینه خیلی کم، ۲۹/۷ درصد در سطح کم، ۱۹/۳ در سطح متوسط، ۱۵ در سطح زیاد و ۱۷/۵ در سطح خیلی زیاد برآورد گردید. در مقابل، وضعیت همین متغیر در مورد روستاهای فاقد گردشگری نیز بدین صورت بوده است که ۱۷/۵ پاسخ‌گویان ساکن در روستاهای فاقد گردشگر در سطح خیلی کم، ۲۳/۵ در سطح کم، ۲۱/۵ در سطح متوسط، ۱۸/۵ در سطح زیاد و ۱۸/۹ گزینه خیلی زیاد را انتخاب نمودند. در مورد متغیرهای مرتبط با حفاظت از پوشش گیاهی و جانوری نیز در روستاهای گردشگر پذیر با انحراف معیار ۴/۳۷ و میانگین ۲/۱۲ به ترتیب با ۱۲/۵، ۱۷، ۲۷/۵، ۲۴/۵ و ۱۷/۵ برآورد گردید. نتایج همین متغیر در مورد روستاهای فاقد گردشگری نیز با میانگین ۳/۵۷ و انحراف معیار ۱/۶۰، حدود ۱۹/۹ درصد گزینه خیلی کم، ۲۰/۵ درصد گزینه کم، ۲۴/۶ درصد گزینه متوسط، ۱۶ درصد گزینه زیاد و ۱۹/۵ درصد نیز گزینه‌ی خیلی زیاد را انتخاب نمودند. میانگین و انحراف معیارهای مرتبط با عدم آلودگی منابع آبی در روستاهای گردشگر پذیر به ترتیب برابر با ۴/۳۱ و ۲/۳۷ برآورد شده است. در مورد همین متغیر، ۲۲/۳ درصد افراد گزینه خیلی کم، ۲۱/۵ درصد افراد گزینه کم، ۲۹/۶ درصد گزینه متوسط، ۱۱/۶ درصد گزینه کم و بقیه نیز گزینه خیلی کم را انتخاب نمودند. نتایج تفصیلی سایر متغیرها در مورد فرضیات مورد بررسی در این پژوهش همانند جدول (۴) به دست آمده است. نتایج تفصیلی یافته‌ها در خصوص توزیع فراوانی پاسخ‌ها در دو گروه از روستاها در زمینه آگاهی‌های زیستی ساکنان در زمینه دو متغیر عدم آلودگی هوا و آلودگی، می‌توان گفت که در هر دو گروه از روستاها تفاوت چندانی وجود نداشته و در هر دو گروه از روستاها این دو متغیر همسان بوده است. در زمینه آگاهی بیشتر مردم روستاهای گردشگر پذیر در خصوص حفاظت از پوشش گیاهی و جانوری نیز می‌توان گفت که با توجه به اینکه روستاهای توریستی صور و توتاخانه نسبت به سایر روستاهای شهرستان و از آن جمله روستاهای آلقو و روست کوچک در موقعیت کاملاً کوهستانی قرار داشتند و همچنین به دلیل مسافت بیشتر نسبت به مراکز شهری دارای تنوع گیاهی و جانوری بیشتری هستند که خود این تنوع گیاهی و جانوری هم عاملی برای جذب گردشگران می‌باشد، لذا تعامل گردشگران با روستاییان در خصوص جذابیت‌های گیاهان و جانوران منجر به ارتقای انگیزه‌ی روستاییان در زمینه ضرورت حفاظت از گیاهان و جانوران شده است. در زمینه آگاهی روستاییان در خصوص حفاظت از منابع آب و خاکی نیز می‌توان گفت که گذشته از اینکه از گذشته‌های دور و بنابه اعتقادات ساکنین این روستاها در خصوص تقدیس گرا بودن این دو عنصر، به دلیل کوهستانی بودن این دو روستاها و عدم نفوذ شوری خاک ناشی از نزدیکی به دریاچه ارومیه، منابع آبی و خاکی این دو روستا نسبت به منابع آبی و خاکی بقیه مناطق شهرستان، از کیفیت بسیاری بالای برخوردار بوده که منجر به رویش انواع گیاهان دارویی و وجود چشمه‌های آبی با خاصیت درمانی شده است. در خصوص متغیرهای عدم آلودگی صوتی در طی چندین سال اخیر و مخصوصاً از سال ۱۳۹۰ که حجم گردشگران وارده شده به این دو روستا به شدت افزایش یافته و به دنبال آن برخی از ساکنین خانه‌های خود را برای اقامت شبانه در اختیار گردشگران قرار می‌دهند لذا برخی از فعالیت‌های ایجاد کننده صدای ناهنجار (استفاده از وسائط نقلیه کشاورزی، ساخت‌وساز، صدای احشام و...) را در راستای رعایت حال گردشگران کنترل می‌نمایند. در رابطه با متغیرهای عدم رهاسازی زباله و پسماند در طبیعت، دفن اصولی زباله‌ها و استفاده از زباله‌های تجدیدناپذیر نیز در طی سالیان اخیر از طریق مشارکت و همیاری نهادهای دولتی، ساکنین این روستاها و هم چنین NGOهای فعال در سطح شهر بناب اقدام آموزشی و فرهنگی بسیاری صورت گرفته که با همکاری و مشارکت گسترده روستاییان مواجه بوده است. علاوه بر این در طی چند سال اخیر و با همکاری دهیاری این روستاها اقدام به ارائه آموزش از طریق کارشناسان شده است. در نهایت در خصوص کاهش استفاده از سوخت‌های فسیلی نیز می‌توان گفت که از سال ۱۳۹۲ این دو روستا از گاز شهری بهره مند بوده و همچنین در برخی از منازل از پنل‌های خورشیدی نیز استفاده شده است. علاوه بر این در اثر فعالیت سازمان‌های مردم نهاد آموزش‌های متعددی به روستاییان در خصوص عدم قطع درختان برای مصارف سوختی و ... ارائه شده است.

جدول ۴. درصد فراوانی، میانگین و انحراف معیار روستای دارای گردشگر و فاقد گردشگر

متغیر	روستا	میانگین	انحراف معیار	درصد پاسخ‌گویان (درصد)		
				زیاده	کمتر	متوسط
عدم آلودگی هوا	دارای گردشگر	۱۸/۵	۲۹/۷	۱۹/۳	۱۵/۰	۱۷/۵
	فاقد گردشگر	۱۷/۵	۲۳/۶	۲۱/۵	۱۸/۵	۴/۱۱
حفاظت از پوشش گیاهی و جانوری	دارای گردشگر	۱۲/۵	۱۷/۰	۲۷/۵	۳۴/۵	۴/۳۷
	فاقد گردشگر	۱۹/۹	۲۰/۵	۲۴/۶	۱۶/۰	۳/۵۷
عدم آلودگی منابع آب	دارای گردشگر	۲۲/۳	۲۱/۵	۲۹/۶	۱۱/۶	۴/۳۱
	فاقد گردشگر	۱۴/۲	۱۳/۵	۳۰/۰	۱۷/۶	۳/۱۴
حفاظت از خاک	دارای گردشگر	۱۰/۲	۹/۸	۳۵/۵	۲۸/۵	۴/۲۹
	فاقد گردشگر	۲۱/۰	۲۸/۵	۱۶/۳	۱۸/۷	۳/۸۰
عدم آلودگی صوتی	دارای گردشگر	۱۸/۴	۲۱/۵	۲۰/۶	۳۰/۸	۴/۱۵
	فاقد گردشگر	۲۰/۰	۲۰/۴	۲۲/۳	۱۹/۴	۳/۶۴
عدم رهاسازی زباله و پسماند در طبیعت	دارای گردشگر	۱۴/۱	۱۸/۴	۲۲/۵	۲۰/۸	۴/۰۴
	فاقد گردشگر	۱۸/۱	۱۷/۷	۲۶/۵	۱۸/۵	۳/۳۵
کاهش استفاده از سوخت‌های فسیلی	دارای گردشگر	۱۳/۴	۱۴/۵	۲۶/۲	۳۴/۶	۳/۹۸
	فاقد گردشگر	۱۸/۴	۲۰/۵	۲۲/۵	۲۱/۷	۳/۴۵
دفن اصولی زباله‌ها	دارای گردشگر	۱۱/۶	۱۵/۵	۲۵/۴	۲۸/۲	۴/۰۱
	فاقد گردشگر	۱۹/۴	۲۰/۵	۲۴/۴	۱۹/۸	۳/۴۴
استفاده از زباله‌های تجدیدنپذیر	دارای گردشگر	۱۳/۴	۱۳/۷	۲۷/۷	۲۵/۴	۳/۸۸
	فاقد گردشگر	۲۰/۳	۲۰/۸	۲۵/۴	۱۷/۱	۳/۱۲

به منظور تبیین دقیق وجود تفاوت در دانش و آگاهی‌های زیست محیطی روستاهای گردشگرپذیر در مقایسه با روستاهای فاقد گردشگری و همچنین به منظور درک هرچه بیشتر نتایج آزمون‌های آماری، عکس‌های مرتبط با هر دو گروه از روستاها آورده شده است.

شکل ۳. وضعیت محیط زیست در دو گروه از روستاهای گردشگرپذیر و فاقد گردشگری

یافته‌های تحلیلی

به منظور بررسی نرمال بودن توزیع داده‌ها از آزمون کولموگروف اسمیرنوف استفاده شده که نتایج آن در جدول (۵) ارائه شده است. همان گونه که جدول (۵) نشان می‌دهد، آزمون کولموگروف اسمیرنوف برای هیچ کدام از متغیرهای مربوط به آگاهی‌های زیست محیطی معنادار نیست و بنابراین تمامی این متغیرها دارای توزیع نرمالی هستند و می‌توان از تحلیل‌های پارامتریک (آزمون t مستقل) برای آن استفاده کرد.

جدول ۵. آزمون کولموگروف اسمیرنوف برای بررسی نرمال بودن متغیرهای آگاهی زیست محیطی

متغیر	میانگین	انحراف استاندارد	Z کولموگروف اسمیرنوف	مقدار P
عدم آلودگی هوا	۲۴/۳۶	۱/۱۱	۰/۶۳۵	۰/۳۵۸
حفاظت از پوشش گیاهی و جانوری	۲۸/۵۴	۲/۰۲	۰/۷۴۵	۰/۶۵۲
عدم آلودگی منابع آب	۲۲/۸۷	۱/۱۳	۰/۵۴۴	۰/۲۶۵
حفاظت از خاک	۲۶/۱۵	۲/۳۰	۰/۶۹۸	۰/۶۷۲
عدم آلودگی صوتی	۲۵/۸۰	۲/۱۴	۰/۶۴۱	۰/۷۱۰
عدم رهاسازی زباله و پسماند در طبیعت	۲۷/۲۸	۲/۵۵	۰/۶۹۹	۰/۶۰۹
کاهش استفاده از سوخت‌های فسیلی	۲۷/۵۲	۲/۵۷	۰/۶۴۲	۰/۶۸۸
دفن اصولی زباله‌ها	۲۸/۲۷	۲/۳۲	۰/۷۱۱	۰/۷۴۱

در این پژوهش از آزمون همبستگی پیرسون برای بررسی وجود یا عدم وجود همبستگی بین متغیر گردشگری و متغیرهای مرتبط با آگاهی زیست محیطی روستاییان در روستاهای گردشگری پذیر و روستاهای بدون گردشگر استفاده شده است. نتایج به دست آمده از این آزمون در جدول (۵)، نشان می‌دهد در بیشتر متغیرهای مورد بررسی در این پژوهش از نظر میزان و شدت همبستگی در بین دو گروه از روستاها تفاوت وجود دارد. در این راستا می‌توان گفت که ضمن اینکه میزان وابستگی درونی متغیرها در هر دو گروه از روستاها با هم دیگر تفاوت داشته، میزان همبستگی درونی متغیرها در روستاهای توریستی بیش از روستاهای فاقد گردشگری است. به عبارتی دیگر ساکنین هر دو گروه از روستاهای گردشگری و غیر گردشگری در مورد هشت متغیر مرتبط با آگاهی‌های زیست محیطی دارای حساسیت بوده ولی میزان حساسیت در روستاهای توریستی بیش از روستاهای فاقد گردشگری است که دلیل آن اثرات مثبت و سازنده گردشگری است (جدول ۶).

جدول ۶. نتایج آزمون پیرسون در مورد متغیرهای تحقیق به تفکیک دو گروه از روستاهای گردشگری و فاقد گردشگری

متغیر	شاهد و کنترل	مقدار P و r	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸
۱	گردشگری	Sig	۰/۰۰۰	۰/۰۰۱	۰/۰۰۴	۰/۰۰۵	۰/۰۰۰	۰/۰۰۲	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰
		P	۱	۰/۵۴۲	۰/۳۵۴		۰/۴۵۱	۰/۲۵۴	۰/۳۶۰	۰/۴۰۲
۱	فاقد گردشگری	Sig	۰/۰۰۰	۰/۰۰۲	۰/۰۶۳	۰/۰۰۰	۰/۰۰۵	۰/۰۰۱	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰
		P	۱	۰/۴۲۰	۰/۰۸۸	۱/۶۶۵	۰/۰۹۸	۰/۲۴۴	۰/۱۵۴	۰/۲۱۰
۲	گردشگری	Sig		۰/۰۰۲	۰/۰۰۱	۰/۰۸۹	۰/۰۰۴	۰/۰۰۲	۰/۰۰۱	۰/۰۲۲
		P		۱	۰/۴۶۰	۰/۰۲۹	۰/۰۲۱۱	۰/۰۳۹۹	۰/۰۴۲۹	۰/۰۴۱
۲	فاقد گردشگری	Sig		۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۴	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۱
		P		۱	۰/۶۳۷	۰/۳۰۰	۰/۵۸۷	۰/۶۹۸	۰/۷۳۲	۰/۳۶۵
۳	گردشگری	Sig			۰/۰۰۱	۰/۰۵۷	۰/۰۰۲	۰/۰۹۸	۰/۰۰۱	۰/۰۳۳
		P			۱	۰/۰۱۲	۰/۰۳۳۱	۰/۰۱۱	۰/۰۴۰	۰/۰۲۴
۳	فاقد گردشگری	Sig			۰/۰۰۰	۰/۱۲۱	۰/۰۰۱	۰/۰۰۲	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰
		P			۱	۰/۰۰۱	۰/۳۷۷	۰/۲۲۳	۰/۵۵۷	۰/۵۴۶
۴	گردشگری	Sig				۰/۰۰۹	۰/۰۱۱	۰/۰۰۴	۰/۰۰۱	۰/۰۰۱
		P				۱	۰/۰۰۱	۰/۱۱۰	۰/۳۰۳	۰/۴۰۱
۴	فاقد گردشگری	Sig				۰/۰۰۰	۰/۰۳۰	۰/۰۰۵	۰/۰۰۰	۰/۰۹۲
		P				۱	۰/۰۸۰	۰/۰۹۹	۰/۶۱۳	۰/۰۰۹

۵	گردشگری	Sig						۰/۰۰۲	۰/۰۰۱	۰/۰۱۰	۰/۰۰۰
		P						۱	۰/۳۱۰	۰/۰۲۲	۰/۷۸۵
	فاقد گردشگری	Sig						۰/۰۰۰	۰/۰۰۴	۰/۰۰۵	۰/۰۰۱
		P						۱	۰/۱۲۱	۰/۰۸۳	۰/۳۱۳
۶	گردشگری	Sig							۰/۰۰۴	۰/۰۰۲	۰/۰۰۰
		P							۱	۰/۴۲۳	۰/۷۴۳
	فاقد گردشگری	Sig							۰/۰۰۰	۰/۰۵۱	۰/۰۶۳
		P							۱	۰/۰۴۱	۰/۰۵۵
۷	گردشگری	Sig								۰/۰۰۲	۰/۰۲۸
		P								۱	۰/۰۹۹
	فاقد گردشگری	Sig								۰/۰۰۰	۰/۰۰۱
		P								۱	۰/۳۷۷
۸	گردشگری	Sig									۰/۰۰۵
		P									۱
	فاقد گردشگری	Sig									۰/۰۰۰
		P									۱

مطابق جدول (۷)، نتایج آزمون t مستقل در ارتباط با افزایش آگاهی زیست محیطی در روستاهای دارای گردشگر و فاقد گردشگر نشان می‌دهد که بین متغیرهای عدم آلودگی هوا و عدم آلودگی منابع آبی، با متغیر توسعه گردشگری رابطه معنی‌داری وجود ندارد. اما بین متغیرهای حفاظت از پوشش گیاهی و جانوری، حفاظت از خاک، رهاسازی زباله و پسماند در طبیعت، کاهش استفاده از منابع سوخت فسیلی، دفن اصولی و بهداشتی زباله‌ها، عدم استفاده از منابع و تولیدات تجدید ناپذیری با متغیر گردشگری رابطه معنی‌داری وجود دارد و شاخص مرکزی میانگین در روستای دارای گردشگری ۴/۰۳۵ و در روستای فاقد گردشگر ۳/۲۹ می‌باشد.

جدول ۷. نتایج آزمون t مستقل در رابطه با نقش گردشگری در افزایش آگاهی زیست محیطی

Sig	مقدار t	روستای فاقد گردشگر		روستای دارای گردشگر		خصوصیات
		SD	میانگین	SD	میانگین	
۰/۰۰۰	۲/۵۱۱	۲/۳۵۲	۳/۳۶۵	۱/۳۶۵	۴/۶۵۲	عدم آلودگی هوا
۰/۴۵۱	۱/۴۲۱	۱/۳۶۵	۲/۲۵۴	۲/۲۳۵	۴/۴۴۷	حفاظت از پوشش گیاهی و جانوری
۰/۳۲۵	۱/۸۸۵	۲/۲۵۵	۳/۵۴۱	۲/۵۲۱	۴/۶۵۱	عدم آلودگی منابع آب
۰/۰۰۰	۱/۱۲۱	۱/۶۲۵	۳/۵۴۵	۴/۰۵۴	۴/۳۶۵	حفاظت از خاک
۰/۰۰۰	۲/۵۸۵	۲/۳۲۵	۳/۸۵۵	۱/۸۸۵	۴/۳۰۰	عدم آلودگی صوتی
۰/۰۰۰	۲/۵۵۲	۱/۳۶۸	۳/۳۶۵	۲/۶۳۰	۴/۶۳۰	عدم رهاسازی زباله و پسماند در طبیعت
۰/۰۰۰	۲/۲۴۵	۱/۹۸۵	۳/۵۴۱	۲/۳۵۲	۴/۹۸۴	کاهش استفاده از سوخت‌های فسیلی
۰/۰۰۰	۲/۱۵۷	۱/۹۰۲	۳/۸۸۰	۱/۶۵۷	۴/۳۲۰	دفن اصولی زباله‌ها
۰/۰۰۰	۲/۱۰۱	۲/۷۰۸	۳/۶۳۵	۱/۶۴۰	۴/۱۰۷	استفاده از زباله‌های تجدید ناپذیر

نتیجه گیری

نتایج نشان داد که افزایش سطح آگاهی روستاییان در زمینه حفاظت از پوشش گیاهی و جانوری، حفاظت از خاک، عدم رهاسازی زباله و پسماند در طبیعت، کاهش استفاده از منابع سوخت فسیلی، دفن اصولی و بهداشتی زباله‌ها و استفاده از منابع و تولیدات تجدیدناپذیری از اثرات تقویت و توسعه گردشگری در مناطق روستایی می‌باشد. همان‌طور که مطرح گردید نوشتار حاضر نقش گردشگری در آگاهی زیست‌محیطی روستاییان را مورد بررسی و تحلیل قرار داده است. ابتدا به منظور تعیین نوع آزمون آماری مناسب از آزمون کولموگروف اسمیرنوف استفاده گردید که نتایج نشان داد با دلیل نرمال بودن توزیع داده‌ها بایستی از آزمون پیرسون برای بررسی وضعیت همبستگی درونی داده و از آزمون t برای مقایسه اختلاف دو گروه از روستاهای گردشگری و بدون گردشگری استفاده نمود. تحلیل‌های آماری با استفاده از آزمون همبستگی پیرسون و آزمون t نشان داد توسعه و شکوفایی گردشگری در ارتقای آگاهی‌های زیست‌محیطی روستاییان شهرستان بناب تأثیرگذار بوده است. به‌طوری‌که همبستگی توسعه گردشگری به جز در دو مؤلفه عدم آلودگی هوا و حفاظت از خاک در بقیه‌ی مؤلفه‌های ارتقای آگاهی‌های زیست‌محیطی روستاییان به اثبات رسید و در این ارتباط، میزان P محاسبه‌شده بین مؤلفه‌های مورد بررسی با متغیر توسعه گردشگری سطح معناداری کمتر از ۰/۰۱ را نشان داد. یافته‌های این پژوهش در زمینه‌ی حفاظت از پوشش گیاهی و جانوری با یافته‌های مونتروس^۱ (۲۰۰۲) مطابقت دارد. در رابطه با نتایج این پژوهش در مورد متغیرهای حفاظت از خاک، دفن اصولی و بهداشتی زباله‌ها نیز با یافته‌های اسکاریا^۲ (۲۰۱۱) مطابقت دارد. نتایج حاصل از این پژوهش در زمینه کاهش استفاده از زباله‌های تجدیدناپذیر و کاهش استفاده از سوخت-های فسیلی به ترتیب با یافته‌های اسکات^۳ (۲۰۱۰) و سونق^۴ (۲۰۱۳) مطابقت دارد. از طرف دیگر، نتایج آزمون t مستقل نشان داد به جز مؤلفه‌های عدم آلودگی هوا و عدم آلودگی منابع آبی، میزان آگاهی روستاییان در مورد مؤلفه‌های حفاظت از پوشش گیاهی و جانوری، حفاظت از خاک، رهاسازی زباله و پسماند در طبیعت، کاهش استفاده از منابع سوخت فسیلی، دفن اصولی و بهداشتی زباله‌ها، عدم استفاده از منابع و تولیدات تجدیدناپذیری در روستاهای گردشگر پذیر بیشتر از روستاهای فاقد گردشگری بوده است. این یافته با نتایج حاصل از پژوهش‌های وانق (۲۰۰۶)، کوساتس^۵ (۲۰۱۰) و لوئیس و هولمند^۴ (۲۰۰۳) هم‌خوانی دارد. همچنین این آزمون نشان داد که بین روستای دارای گردشگر و روستای فاقد گردشگر از نظر عدم آلودگی هوا و عدم آلودگی منابع آبی معنی‌داری وجود ندارد. این یافته با نتایج حاصل از مطالعه یارکوا و استورکوا^۶ (۲۰۰۸) مطابقت دارد. به‌عبارت‌دیگر توسعه گردشگری روستای دارای گردشگر و فاقد گردشگر در مورد این دو مؤلفه یکسان بوده است. بنابراین با استناد به نتایج تحقیق می‌توان گفت که گردشگری روستایی نقش مهمی در ارتقای آگاهی‌های زیست‌محیطی روستاییان بازی می‌کند و می‌توان با تأمین امکانات رفاهی - خدماتی در محیط روستاها و جذب گردشگران بیشتر زمینه را برای ارتقای هرچه بیشتر این آگاهی فراهم نمود. علاوه بر علاوه بر این بهتر است که با ارائه آموزش تخصصی به روستاییان، انتظار رفتار حرفه را از آنان در موردحفاظت از محیط‌زیست داشت. علاوه بر این بایستی اشاره کرد که ضمن توجه به نقش و کارکرد مهم دستگاه‌های اجرایی دولتی در زمینه افزایش نقش گردشگری در ارتقای آگاهی‌های زیست‌محیطی روستاییان، می‌توان به جایگاه مهم سازمان‌های غیردولتی مانند سازمان‌های مردم‌نهاد، تعاونی‌ها و... نیز اشاره نمود که در صورت سازمان‌دهی هدفمند می‌تواند نقش مثبت و مؤثری داشته باشد. از طرفی با توجه به یافته‌های این پژوهش و همچنین نتایج مشابه حاصل از دیگر محققان داخلی و خارجی که نشان می‌دهد افزایش احساس مسئولیت و آگاهی روستاییان در موردحفاظت از محیط‌زیست وابسته به بهبود وضع معیشت آنان است، لذا بهتر است همواره ارتقای شاخص‌های اقتصادی معیشت روستاییان به‌عنوان یکی از ارکان اصلی برنامه‌ریزی باشد.

1. Monteros
2. Scarpa
3. Scott
4. Song
5. Kostas
6. Louise and hjumland
7. Yarkova & Stoykova

References

- Abdollahzadeh, G., & Sharifzadeh, A. (2014). Rural residents' perceptions toward tourism development: a study from Iran. *International Journal of Tourism Research*, 16(2), 126-136. (In Persian)
- Aminrad, Z., Sayed Zakariya, S.Z.B., Samad Hadi, A., Sakari, M. (2013). Relationship between awareness, knowledge and attitudes towards environmental education among secondary school students in Malaysia. *World Applied Sciences Journal*, 22(9), 1326-1333. (In Persian)
- Akbariane Ronizi, S.R. (2013). Investigating the relationship between tourism development and social capital in rural areas. Case Study: Sooleghan village. Tehran city. *Journal of tourism Planning and Development*, 6, 75-92. (In Persian)
- Apergis, N., & Payne, J. E. (2012). Renewable and non-renewable energy consumption-growth nexus: Evidence from a panel error correction model. *Energy Economics*, 34(3), 733-738.
- Aref, F. (2011). Farmers participation in agriculture development: the case of Fars Province, Iran, India. *Journal of Science and Technology*, 4(2), 155-160. (In Persian)
- Ashly, C. (2000). *the impacts of tourism on rural livelihoods: Namimbas Experience*, Working Paper 128, London Overseas Development Institute.
- Azkiya, M., & Imani, A. (2008). *Rural sustainable development*. The first edition, Tehran: Etelaat Publication. (In Persian)
- Badri, S. A., Rahmani, Kh., Sojasie Gheidari, M., & Hassan Pour, O. (2011). Strategies of ecotourism development in the city of Marivan. *Journal of Rural Research*, 2(6), 31-54. (In Persian)
- Bai, Y., Zhuang, CH., Ouyang, Z., Zheng, H., Jiang, B. (2011). Spatial characteristics between biodiversity and ecosystem services in a human-dominated watershed. *Ecological Complexity*, 8(2), 177-183.
- Bakhshizadeh, H. (2008). *Rural tourism planning in villages of Ardabil*. M.S thesis in social Sciences, Tehran University, Tehran, Iran. (In Persian)
- Barth, H., & L'Hermite, P. (2012). Scientific basis for soil protection in the European Community. *Springer Science & Business Media*.
- Bas, G. (2010). The Effects of Multiple Intelligences Instructional Strategy on the Environmental Awareness Knowledge and Environmental Attitude Levels of Elementary Students in Science Course. *International Electronic Journal of Environmental Education* 1(1), 53-80.
- Benedek, J., & Deszi, S. (2008). The role of rural tourism in the economic diversification of rural space in Romania. *International Conference*, pp: 230-233.
- Biswa, R. (2010). Agrotourism in the Arkansas delta by ways: Assessing the Economic Impacts. *International journal of Tourism Research*, 5(12), 560-568.
- Blanco, E., Rey, J.M, Lozano, J. (2009). Economic incentives for tourism firms to undertake voluntary environmental. *management Tourism Management*, 30(1), 112-122.
- Brelik, A. (2011). Agro-tourism activity as an example of diversification of agriculture. *Economia*, 10(2), 19-27.
- Brian, Jr. (2006). Urban Sprawl and air quality in large us cities. *J. Environmental Management. Elsevier Science. LTD*, pp: 33-51
- Busby, G. (2000). The transition from tourism on farms to farm tourism. *Tourism management*, 21, 635-642.
- Chesky, A. (2009). Can agritourism save the family farm in Appalachia? A study of two historic

- family farms in valle crucis, North Carolina. *journal of Applalachian studies*, 1(15), 25-40.
- Choi, H., & SSiakaya, E. (2009). sustainable indicator for manging community tourism. *tourism Management*, 8(5), 45-62.
- Choker, B.A. (2004). Perception and response to the challenge of poverty and environmental resources degradation and rural Negria, Case study from the Niger Delta. *Journal of Environmental Psychology*, 24(8), 289- 306.
- Cohen, E. (2008). Towards a sociology of international tourism. *Social Research*, 39, 164-168.
- De Los Monteros, R. L.-E. (2002). Evaluating ecotourism in natural protected areas of La Paz Bay, Baja California Sur, Mexico: ecotourism or nature-based tourism?. *Biodiversity & Conservation*, 11(9), 1539-1550.
- Din, K. (2002). Social cultural impacts of tourism. *Annals of tourism research*, 2, 560-562.
- Duim, V.R., & Avn D. (2013). Tourismscape: an actor network perspective on sustianble tourism development. *wageningen*, 2(5), 23-35.
- Esa, N. (2010). Environmental knowledge, attitude and practices of student teachers. *International Research in Geographical and Environmental Education*, 19(1), 39-50.
- Gao, S., Rudnick, R.L, Ling Yuan, H., Ming Liu, X., Sheng Liu, Y., Liang Xu, W., Li Ling, W., Ayers, J., Che Wang, X., Hai Wang, Q. (2004). Recycling lower continental crust in the North China craton. *Nature* 432(7019), 892-897.
- Hassan Vand, E., & Hassan Vand, I. (2011). The feasibility of rural tourism and its impact on rural development, Case Study: Khman area in the city of Selseleh. *Journal of Rural Development*, 3(2), 188-200. (In Persian)
- Holjeva, A, I. (2003). A vision of tourism and the hotel industry in the 21st century. *Hospitality Management*, 2(5), 12-15.
- Jenkins, C. (2000). Tourism in developing countries: A critique. *International journal of Tourism Managemnt*, 1, 36-43.
- Kanel, K. R., & Niraula, D. R. (2017). Can rural livelihood be improved in Nepal through community forestry? *Banko janakari*, 14(1), 19-26.
- Tribe, J., Xiao, H. (2011). Developemt of tourism sustainability. *Annals of tourism research*, 38(1), 7-27.
- Komppula, R. (2014). The role of individual entrepreneurs in the development of competitiveness for a rural tourism destination—A case study. *Tourism management*, 40, 361-371.
- Kryter, K. D. (2013). *The effects of noise on man*, 1st Edition, Elsevier.
- MotieiE Langroodi, S. H., & Heidari, Z. (2012). The explanation of Agricultural tourism potential based on tourists perspective (case study: Baladeh village in Tonekabon city). *Journal of Tourism Planning and Development*, 17, 187-203. (In Persian)
- Mozaffar, F., Hosseini, S. B., Soleimani, M., & Torkashvand, A. (2008). evaluating the impact of Guidance plans on environments of villages in Iran. *journal of Environmental science*, 3, 11-33. (In Persian)
- Nundy, S., Gilman, R.H., Xiao, L., Cabrera, L., Cama, R., Ortega, Y.R., Kahn, G., Cama, V.A. (2011). Wealth and its associations with enteric parasitic infections in a low-income community in Peru: use of principal component analysis. *The American journal of tropical medicine and hygiene*, 84(1), 38-42.
- Ostling Baiely, S. (2009). In serch of sustainble tourism: green policies and innovations in the

- fifty united state. *Proquest Dissertaions and Theses*.
- Papellie Yazdi, M. H., & Sagaei, M. (2006). *Tourism (the nature and concepts)*. First edition, Tehran: Samt publication. (In Persian)
- Peterzelaka, P. (2005). Rural truism and gendered nuance. *Annals of tourism research*, 32, 1121-1124
- Rogers, K., Boon, P., Branigan, S., Duke, N.C., Field, C.D., Fitzsimons, J.A., Kirkman, H., Mackenzie, J.R., Saintilan, N. (2016). The state of legislation and policy protecting Australia's mangrove and salt marsh and their ecosystem services. *Marine Policy*, 72, 139-155.
- Rogerson, C. M. (2013). Tourism, small firm development and empowerment in post-apartheid South Africa. *International Journal of Entrepreneurship and Innovation*, 8(1), 6-14.
- Roknaddine etekhari, A. R., & Ghaderi, I. (2002). The role of rural tourism in rural development (critical analysis of the theory). *Journal of Modarres*, 6(2), 23-40. (In Persian)
- Sagaei, M. (2004). *Investigating the Capabilities of rural tourism in Iran*. Tarbiat Modarres University master's thesis, Tehran, Iran. (In Persian)
- Saldiva, P. H., Pope, C.A., Schwartz, J., Dockery, D.W., Lichtenfels, A.J., Salge, J.M., Barone, I., Bohm, G.M. (1995). Air pollution and mortality in elderly people: a time-series study in Sao Paulo, Brazil. *Archives of Environmental Health: An International Journal*, 50(2), 159-163. (In Persian)
- Sannino, R. (2003). For a speice of bread? Intrepretd sustainable development through agriotopurism in southern Tuscany. Doctorial dissertation. University of Kansas, Department of Antoplogy, Italy.
- Scarpa, R, Notaro, S., Louviere,J., Raffaelli, R. (2011). Exploring scale effects of best/worst rank ordered choice data to estimate benefits of tourism in alpine grazing commons, *American Journal of Agricultural Economics*: aaq174.
- Schmitz, C., Meijl, H.V., Kyle, P., Nelson, G.C., Fujimori, S. (2014). Land-use change trajectories up to 2050: insights from a global agro-economic model comparison. *Agricultural Economics*, 45(1), 69-84.
- Schwarzenbach, R. P., Egli, T., Hofstetter, T., Gunten, U.V., Wehrli, B. (2010). Global water pollution and human health. *Annual Review of Environment and Resources*, 35, 109-136.
- Scott, D., Peeters, P.M., Gössling, S. (2010). Can tourism deliver its “aspirational” greenhouse gas emission reduction targets?. *Journal of Sustainable Tourism*, 18(3), 393-408.
- Shah, A. (2005). *poverty and the environment*. Issues on the global issues website, p: 71.
- Slavonna, T. (2008). Agroturim as a viable stratrgy for economic diversification: a case study analysis of policy options for the Bahamas, to obtain for the degree doctor of philosophy policy studies. Gradute School of Clemson University.
- Song, Q., Wang, Z., Li, J. (2013). Sustainability evaluation of e-waste treatment based on emergy analysis and the LCA method: A case study of a trial project in Macau. *Ecological Indicators* 30, 138-147.
- Su, B. (2011). Rural tourism in China. *Tourism management*, 32(6), 1438-1441.
- Su, B. (2011). Rural tourism in china. *Tourism management*, 5(32), 1439-1441.
- Uddin, SK., Taplin, R., & Yu, X. (2007). Energy, environment and development in Bhuton.J. *Renewable and Suatianble Ennergy Reviews*, 1(9), 2083-2013.
- Wenheng, W., & Shuwen, N. (2008). Impact study on humen activity to the resource-

- environment based on the consumption level difernve of China province of autonomous regional. *China Population, Resources, and Enviroments*, 18(4), 121-127.
- Yan, N., & Chen, X. (2015). Don't waste seafood waste: Turning cast-off shells into nitrogen-rich chemicals would benefit economies and the environment. *Nature*, 524(7564), 155-158.
- Yang, H., & Ostling, S. (2004). Land conservation campaign in china: integrated management, local participation and food supply option. *Geoforum*, 5(35), 510-515.
- Yang, Z., Cai, J., Sliuzas, R. (2010). Agro-tourism enterprises as a form of multi-functional urban agriculture for peri-urban development in China. *Habitat International*, 34(4), 374-385.
- Zsóka, A., Szerényi, M.Z., Széchy, A., Kocsis, A. (2013). Greening due to environmental education? Environmental knowledge, attitudes, consumer behavior and everyday pro-environmental activities of Hungarian high school and university students. *Journal of Cleaner Production*, 48, 126-138.

How to cite this article:

Soleimani, A., Majnoui Toutakhaneh, A., & Aftab, A. (2019). Analysis of the role of tourism on promotion of environmental knowledge and awareness of the villagers, case study: the touristic route of Savar- Tutakhaneh. *Journal of Studies of Human Settlements Planning*, 14(1), 219-237. http://jshsp.iaurasht.ac.ir/article_665130_en.html

Investigating the Role of Tourism on Promotion of Environmental Knowledge and Awareness of the Villagers (Case Study: The Touristic Route of Savar- Tutakhaneh)

Alireza Soleimani

Associate Professor, Dep. of Geography and Urban Planning, Payam Noor University, Urmia, Iran

Ali Majnoui Toutakhaneh

Department of Art & Architecture, University of Bonab, Bonab, Iran

Ahmad Aftab*

PH. D in Geography and urban planning, Mohaghegh Ardabili University, Ardabil, Iran

Received: 21 February 2017

Accepted: 16 May 2018

EXTENDED ABSTRACT

Introduction

The environmental degradation caused by villager's unsustainable usage from natural resources in various forms such as the use of resources for fuel, excessive grazing, land use change of pastures and lands to agricultural usage and the use of chemical fertilizers to fertilize the land and harvesting more crops leads to environmental pollution and in particular flowing waters.

In recent years Bonab has experienced many environmental challenges such as problems caused by excessive water withdrawals from aquifers for agricultural and industrial usages. It is certain that diversification of activities such as diversity of activities and sources of rural income will lead to reducing pressure on the environment. But the studies show that there is a significant relationship between development and tourism prosperity with promotion of environmental awareness in rural areas. Therefore this paper is to explain the role of tourism in promoting environmental awareness of villagers in touristic route of Savar-Tutakhaneh in Bonab. This route as the hub of touristic attraction of Bonab city has been receptive to a number of tourists in recent years and this has made the environment of this region vulnerable. So the main question that is explored in this research is that if there is a significant relationship between the development of tourism and promotion of environmental awareness of villagers. In this regard assumptions for this research are as follows:

There is a relationship between tourism development and promotion of environmental awareness of the villagers;

Methodology

This study aimed to investigate the role of tourism in promoting environmental awareness of villagers and it is a descriptive and analytical research. The purpose of this research is developmental with a descriptive and analytical nature and it's a descriptive and causal comparative research. The research population consisted of rural residents in touristic route of Savar-Tutakhaneh. Using simple random sampling and based on the Cochran formula, the sample size for this study obtained 200 persons, also for the equality in test and result, 200 of residents of tourist less villages were selected as control group. The measurement tool is a researcher made questionnaire. Also, via a questionnaire, the variables of current research were

* Corresponding Author

Email: ahmadaftab20@gmail.com

measured using 87 closed questions and for scoring, Likert five-optional questions were used. In scoring, since a series of questions have been raised in the negative direction, using SPSS software, re-encoding has been done for these kinds of questions.

The validity of the questionnaire was confirmed by a panel of experts. Using Cronbach's alpha formula, the reliability of the questionnaire obtained 0.85. Also for data analysis the Spearman correlation test, t-test and chi-square were used.

Results and Discussion

The results of spearman correlation test showed that except of two variables of air pollution and the contamination of water resources, other variables (Protection of flora and fauna, soil conservation, lack of noise pollution, use of organic farming methods, reducing the use of fossil fuels, systematic and healthy waste disposal and not to use of non-renewable materials.) significantly have a positive correlation of 0.000 with tourism development. The results of Chi-square test showed that the significance level of chi-square in tourist less villages in all variables is more than 0/05 except for the two variables of air pollution and the contamination of water resources, so it can be said that with 95% of confidence there is a correlation between tourism development and other variables. The t-test results show that there is not a significant correlation between the variables of air pollution and the contamination of water resources with the variable of tourism development. But there is a significant relationship between the rest of variables with tourism variable and the central index average in touristic villages is 4/035 and in tourist less villages is 3/29.

Conclusion

The results showed that promotion of villagers awareness in the fields of protection of flora and fauna cover, soil conservation, using organic farming methods, reducing the use of fossil fuels, healthy and systematic waste disposal and lack of using nonrenewable materials are the impacts of development and strengthening of tourism in rural areas.

According to the results we can say that rural tourism plays an important role in promoting environmental awareness in rural areas and by providing service amenities in villages and attracting more tourists, it is possible to promote this awareness more than ever. In addition, we can expect professional behavior from villagers about protecting the environment, if we provide specialized training to them. It should be noted that while considering the important role and function of governmental executive organizations in field of increasing the role of tourism in promoting villagers environmental awareness, non-governmental organizations such as NGOs, co-operatives and so on can have a positive and effective role. On the other hand, according to the findings of this study and the results of other domestic and foreign scholars, increasing the sense of responsibility and awareness of environmental protection among villagers depends on improving their livelihoods, so it is better that improving the Economic indicators of rural livelihoods become as a key element of the planning.

Keywords: Sustainable development, environmental awareness, rural development, touristic route of Savar- Tutakhaneh, Bonab County